

**EKONOMİK İSTİKRARSILIĞIN
EKONOMİK ve EKONOMİK OLMAYAN NEDENLERİ
İLE
ÇÖZÜM ARAYIŞLARI**

Yrd. Doç. Dr. Mehmet KARAGÜL

Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. İktisat Bölümü, AFYON

GİRİŞ

Türkiye'deki ekonomik krizler; sadece son ayların ve yılların yanlış iktisat politikalarının konusu değildir. Aksine, uzun yıllardır süren, bir dizi siyasal ve sosyal problemlerin zaman içinde şiddetini arttırmasından iktisadi gelişmelerin olumsuz yönde etkilenecek, ülkenin bütün ekonomik ve siyasal dengelerinin sarsılmasının sonucudur.

Türk ekonomisinin yaşadığı problemlerin çözümü, daha ziyade uzun vadeli yapısal düzenlemeler gerektirmektedir. Ancak yıllardır yaşanan benzeri krizler için, hep sorunu kaynağından çözüme kavuşturma yerine, kısa vadeli ve zaman kazanma amacı güden, fakat Türkiye'nin ekonomik gerçekleri ile uygunluğu tartışılan IMF programları uygulanmış ve hala da uygulanmaktadır. Bu programlarla ülke ekonomisindeki reel sorunlara çözüm arama yerine, ısrarlı bir şekilde sıkı para ve maliye politikalarına öncelik vermekte(Donovan,1982: 171) böylece ekonominin borç ödeyebilir hale gelmesi hedeflenmektedir. Dolayısıyla ekonominin üretim yönü üzerinde hemen hemen hiç durulmamaktadır.(Tanzi, 1989: 13) Doğal olarak ilgili politikaların ülkedeki ekonomik ve sosyal dengeleri her seferinde biraz daha tahrip ettiğini, her gelen yeni krizin biraz daha ağırlaşmasından anlamak mümkündür.

Son yıllarda ekonominin içinde bulunduğu bunalımlar kaynağında, bir takım ekonomik, siyasal ve yapısal arızalar barındırmaktadır.(Gümüş 1988: 44) Bu nedenle çözüm arayışlarında para, maliye ve kontrol araçları kullanılırken amaç; ekonomik ve siyasal alandaki yapısal problemleri çözebilmek için zaman kazanmak olmalıdır.

Bu çalışmada, Türkiye ekonomisinin içinden çıkamadığı istikrarsızlık ve kriz hallerinin nedenleri, ekonomik ve ekonomik olmayan sebeplerle birlikte değişik boyutlarıyla tahlil edilecek ve ardından kısa ve uzun vadede çözüm için neler yapılabilir sebepleriyle birlikte tartışılacaktır. Bütün bunlar yapılırken teknik analizler üzerinde durulmadan, teorik bazdaki genel yaklaşımlar değerlendirme konusu olacaktır.

I. EKONOMİK KRİZİN NEDENLERİ

Türkiye gibi az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerdeki ekonomik problemlerin nedenleri safi ekonomik kaynaklı değildir. Çünkü bu ülkelerdeki iktisadi hayatı, ekonomik yapı kadar; siyasi, kültürel ve sosyal faktörler de etkilemektedir.(Savaş, 1998: 40-50) Dolayısıyla ekonomik göstergelerin iyiliği, esasen bir ülkenin top yekün başarı durumunu yansıtmaktadır. Bu da doğal olarak, bünyenin tamamının ne ölçüde sağlıklı olduğuna bağlıdır. Bu bağlamda sorunun kaynağı araştırılırken, ekonomik krize etkili ve kalıcı bir çözüm bulabilmek için; siyasi, hukuki, sistematik ve ekonomik olmak üzere, etkileri bakımından birbiriyle yakından ilintili olan, farklı alanlar üzerinde durmak gerekmektedir.

A) SİYASİ NEDENLER

Ekonomideki bir takım rasyonel olmayan yapılanmaların önemli bir sebebi ülkedeki siyasi yapının tam manasıyla demokratik işleyememesi diğer bir ifade ile yaşanan siyasi yozlaşmalardır. Çünkü, serbest piyasa ekonomisinin etkin olarak sürdürülebilmesi için ülkede çoğulcu demokrasinin etkin manada uygulanması zorunludur. Buna bağlı olarak, siyasi alanda yaşanan bir takım kriz ve istikrarsızlıklar ile politik miyopluk olarak adlandırılan politikacıların siyasi rant elde etme çabaları(Aktan, 1991: 11) ülkedeki siyasi hayatı olduğu kadar, ekonomik hayatı da olumsuz yönde etkilemektedir. En azından ülkedeki siyasi yapının yarını hakkındaki şüpheler ve buna bağlı olarak ekonomik kararların belirsizliği, reel ve mali piyasaların istikrarlı işlemlerini zora sokmaktadır.

Tablo 1 de görüldüğü şekliyle, genel olarak ülkede siyasi yapının istikrarlı olduğu dönemlerde iktisadi rakamların daha iyimser olduğu göze çarpmaktadır. 1965-71 AP'nin tek başına iktidar olduğu dönemde, GSMH yıllık ortalama %7.3, sanayi %8.4, tarım %4.7 büyümüştür. Ancak, 1971-80 Koalisyonlar döneminde aynı rakamlar sırasıyla, 4.5, 4.8, 2.5 şeklinde gerçekleşmiştir. Yine 1965-71 Demirel döneminde cari işlem açığı, yıllık ortalama 180 Milyon \$ olurken, Koalisyonlar döneminde bu rakamın 1450 milyar \$ olduğu görülmektedir. Diğer yandan, Demirel döneminde iç borç/GSMH artış oranı yıllık ortalama -5.5, dış borç/GSMH artış oranı yıllık ortalama 2.3 ve enflasyon artış oranı yıllık ortalama 7.4 olarak gerçekleşmiştir. Aynı rakamlar, Koalisyonlar döneminde sırasıyla, 1.8, 4.2 ve 35.0'dır. Koalisyonlar dönemi tek parti iktidarına göre nispeten daha istikrarsız bir siyasi oluşum arz ettiğinden, siyasetteki bu dalgalanma direkt olarak ekonomik süreci de menfi manada etkilemektedir. Aynı benzerliği 1983-1991 ANAP dönemi ile 1991-1994 koalisyon dönemi arasında da görmek mümkündür. Hatta 1. ANAP Hükümeti (1983-87) daha istikrarlı bir siyasi zeminde çalıştığı için, 2. ANAP Hükümeti'ne (1987-1991) kıyasla iktisadi alanda daha iyimser gelişmelere yol açmıştır. Çünkü 2. ANAP Hükümeti döneminde Ara Dönemin etkisi toplum ve siyasiler üzerinden kalkmış ve siyasi mücadele hızlanmıştır. Dolayısıyla, 2. ANAP Hükümeti biraz daha popülist politikalar izlemeye başlamış

ve bu uygulamalar da ülke ekonomisini sarsmıştır. İlgili rakamlardaki benzer olumsuzlukları 1995 yılından günümüze devam eden koalisyonlar döneminde de görmek mümkündür.

Bütün bu karşılaştırmalı rakamların anlamı; Türkiye'deki iktisadi problemlerin kaynağında büyük ölçüde, bilgi yetersizliği değil, siyasi istikrarsızlık ve buna bağlı olarak yönetim zafiyeti olduğu gerçeğidir. Ekonomik sıkıntıların bir başka nedeni ise, hukuki ve ahlaki temellere dayanmaktadır. Çünkü Türkiye'deki iktisadi faaliyetlerin önemli bir kısmının, gayri ahlaki ve kanuni faaliyetlerden oluştuğu bilinmektedir.

Tablo: 1 Siyasi İktidar Dönemleri ve Başlıca Ekonomik Göstergeler

DÖNEMLER	Yıllık Ortalama GSMH Büyümesi %	Sanayi Büyümesi Yıllık Ortalama %	Yıllık Ortalama Tarımın Büyümesi %	Yıllık Ortalama Cari İşlem Açığı Milyon \$	İç Borç/GSMH Artışı %	Dış Borç/GSMH Artışı %	Ortalama TEFE Artışı (Enflasyon)	
Menderes Dönemi 1950-1960	6.3	8.6	5.4	130	-6.8	-2.8	10.1	
Ara Dönem 1960-1965	5.0	8.5	1.0	180	12.1	22.9	4.4	
AP Dönemi 1965-1971	7.3	8.4	4.7	180	-5.5	2.3	7.4	
Koalisyonlar Dön. 1971-1980	4.5	4.8	2.5	1450	1.8	4.2	35.0	
Ara Dönem 1980-1983	4.5	6.0	2.1	1560	18.8	8.7	31.3	
Anap Dönemi 1983-1991	5.1	6.2	1.7	600	-7.5	0.5	49.0	
Koalisyon Dönemi 1991-1994	2.7	1.7	-2.0	3500	18.8	37.7	85.0	
Koalisyon Hükümetleri	1995	8,0	12,	2,0	-2,339	17,3	42,6	94,3
	1996	7,1	7,1	4,4	-2,437	21,0	43,38	84,3
	1997	8,3	10,4	-2,3	-2,638	21,4	44,12	91,0
	1998	3,9	2,0	8,4	1,984	21,9	46,91	54,3
	1999	-6,4	-5,0	-4,6	1360	29,3	55,97	62,9

Kaynak: Pakdemirli, Ekrem. Ekonomimizin Sayısal Görünümü, Milliyet Yayınları, 1995, 21 DPT, Temel Ekonomik Göstergeler, Şubat, 2000.

B) EKONOMİK YOLSUZLUKLAR

Bir ülkedeki ekonomik faaliyetlerin rasyonel işleyebilmesi için vergi oranlarının yüksek olmaması, kamu harcamalarının sınırlı olması ve yasal düzenlemelerin geniş kapsamlı ve sık olmaması gerekmektedir. Aksi takdirde

kamu hizmetlerinde yolsuzluk ekonomisi artacaktır.(Tanzi, 1998: 7) Ayrıca ülke içindeki kuralların istisnasız olarak işler olması zorunludur. Eğer kurallar işlemiyor ya da kişilere göre farklı işletiliyor ise veya toplumda bu yönde bir kanaat varsa, kaynakların etkin kullanımını mümkün olmayacaktır.(Akçay, 2000: 120-121) Maalesef Türkiye’de de benzeri olayların olduğu açık bir şekilde tartışılmaktadır. Hatta toplumun her kesiminde *mafyalasma* yönünde illegal oluşumlar olduğu da aşikardır. Özellikle bu tür gayri ahlaki ve yasa dışı oluşumların, kamu mallarının kullanımında ya da kamu yoluyla dağıtılan kaynaklardan faydalanmada daha etkin rol aldığı bilinmektedir. Sonuçta bu tür faaliyetler bir taraftan ilgili çevrelere haksız kazanç sağlayarak rekabet ortamını zedelemekte ve böylece gelir dağılımını bozmakta, diğer taraftan da gerek halk arasındaki, gerekse halkla yönetim arasındaki olması gereken sıkı bağları tehlikeli bir şekilde sarsmaktadır. Böylelikle yönetimin uyguladığı ekonomik ve siyasi politikalara halk güvenmediği için iktisadi politikalar zaafa uğramaktadır.

C) SİSTEMATİK NEDENLER

Yaşanan sıkıntıların diğer bir sebebi ise, ekonomik sisteme ve ideolojik yaklaşımlara bağlıdır. Çünkü çağdaş dünyada artık *devlet* merkezli ya da *karma ekonomik sistem* olarak adlandırılan ekonomik yapılanmalar; yaşanan bunca yerli ve yabancı deneyimden sonra ciddiyetini ve inandırıcılığını bugünkü şartlarda yitirmiştir. Bu çerçevede Cumhuriyetin ilk yıllarında zamanın ve ülkenin ihtiyaçları doğrultusunda *geçici olarak*(Karlık, 1994: 129) devleti öne çıkaran bir takım ekonomik düzenlemeler yapılmıştır. Ancak bunların yaşadığımız Türkiye’de rasyonel işlemediği ya da işleyemediği bilinen bir gerçektir.(Akalin, 1994: 139-143) Hatta söz konusu iktisadi işletmeler ve kurumların kendi faaliyet alanlarında ekonomik manada verimsiz olmaları bir yana, bir takım yolsuzluklara ve siyasi kayırmalara da zemin oluşturması üzerinde durulması gereken ayrı bir konudur.

D) YAPISAL NEDENLER

Ekonomik meselelerin iktisadi kaynaklı sebepleri, üzerinde önemle durulması zorunlu olan başka bir nedendir. Olayın ekonomik boyutunda öncelikle ekonomi yönetimindeki etkinlik ve rasyonellik vazgeçilmez bir ihtiyaçtır. Ayrıca, ekonomik kaynakların yeterince etkin kullanılmaması ve üretime gerekli desteğin verilmemesi önemli sorunların başında gelmektedir. Bu çerçevede beşeri sermayenin yanında yer altı ve yerüstü doğal kaynaklar maalesef etkin olarak kullanılmamaktadır. Hatta Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinden sonra ülkeden yabancı sermayenin yanında, önemli miktarda yerli sermayenin kaçtığı bilinmektedir. Bu kaçışlarda; kamunun üretim faaliyetlerine getirdiği bürokratik sınırlamaların ve sermaye üzerinde kurulmak istenen denetimin önemli etkisi bulunmaktadır.

Ülkede yaşanan üretim yetersizliğinde vergi politikaları ayrı bir olumsuzluktur. Bu bağlamda üretimi arttırmak, öncelikle ülkedeki vergi politikalarının yeniden ülke gerçekleriyle uyumlaştırılmasına bağlıdır. Çünkü vergi sistemindeki karmaşıklık ve artan oranlı uygulamalar; bir taraftan müteşebbisleri daha fazla üretme konusunda caydırmakta, diğer taraftan mükellefleri kayıt dışı faaliyetlere itmektir. Bu ise, hem ekonomideki serbest rekabet ortamını zedelemekte, hem de hazinenin önemli ölçüde vergi kaybına neden olmaktadır.(Altuğ, 1997: 606-607)

Söz konusu problemlerin yukarıda belirtildiği üzere bir takım genel sebepleri yanında, daha bariz ve spesifik manada başka etmenlerde bulunmaktadır: Bunlar ise; mali piyasalardaki istikrarsız dalgalanmalar, yüksek enflasyon, ödemler bilançosundaki dengesizlik, sosyal sigorta kurumlarının açıkları, devlet teşebbüslerindeki verimsizlik, özelleştirme sürecinin tamamlanamaması, hükümet ile vatandaş arasında güven ortamının kurulamaması ve siyasi istikrarın tesis edilememesi, bunların arasında en yoğun hissedilenlerindedir.

II. ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Ülkede yaşanan krize dönük bütün toplum kesimlerinde değişik formatlarda nedenler ve çözüm arayışları üzerinde tartışmalar yapılmaktadır. Ancak bu müzakereler çoğunlukla krizin görünen etkileri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bize göre ise esas yapılması gerekenler; yukarıda bahsettiğimiz her bir neden için uzun vadeli yapısal düzenlemelerin acilen hayata geçirilmesi zorunluluğudur. Aksi takdirde, kriz belki kısa bir süre için atlatılabilir. Ancak şimdiye kadar olduğu gibi ilerde katlanarak tekrar karşımıza çıkmayacağından kimsenin kuşkusu olmamalıdır.

A) SİYASİ DÜZENLEMELER

Türkiye ekonomisinin yaşadığı ekonomik problemlerde siyasi etkilerin boyutunu yukarıda irdledik. Özellikle demokratik yönetimin giderek yozlaşma sürecine girmesi, ekonomik alanda ciddi sıkıntılara yol açmaktadır.(Savaş, 1993: 6-18) Bu nedenle ekonomik sorunların çözümü için iktisadi olduğu kadar siyasi meselelerin acilen çözümlenmesine ihtiyaç vardır. Bu doğrultuda ülkede uygulanan demokratik yönetimin çağdaş demokrasilerle uyumlaştırılması zorunludur.

Demokratik yönetimin daha özgürlükçü ve tabana yayılması var olan siyasal sıkıntıların bir çoğunun çözümünü kolaylaştıracaktır. Ülkede yaşanan ve bize göre en ciddi problem olan, siyasi otoritenin güvenilirliğinin sarsılması, doğrudan meşrutiyetini de tartışma konusu yapmaktadır. Bu yapıdaki bir siyasi otoriteden ekonomik ve siyasi konularda çözüm beklemek de imkansızlaşmaktadır.

Yukarıdaki sorunların çözümü için siyasi partiler kanununun çağdaş demokrasilere ve ülke ihtiyaçlarına uygun olarak düzenlenmesi zorunludur.(Fedai, 2000: 17) Tablo 1’de görüldüğü şekliyle ülkedeki nispi rahatlığın yaşandığı zaman

aralıkları genelde tek partinin iktidar olduğu ve rahat çalışabildiği dönemlere rastlamaktadır. Bu nedenle tek parti iktidarına imkan tanıyacak, iki turlu seçim acilen uygulamaya konmalıdır. Ayrıca, milletvekilleri üzerindeki genel başkan etkisinin, halkla ikame edilmesi için dar bölge seçim sistemi uygulanmalıdır. Öte yandan kamu kesimi ülke güvenliğiyle doğrudan alakalı alanların dışındaki iktisadi faaliyetleri bırakıp, adalet, güvenlik ve sosyal devlet gereği faaliyetlerdeki zayıflayan etkinliğini yeniden kurmalıdır.(Yayla, 1998: 198) Böylelikle siyasi otoriteler de seçmenleri için kamudan maddi bir menfaat sağlamayı bırakıp, onların temel hak ve özgürlüklerini daha iyi gözeten yasaların çıkmasında kendilerini ispatlamaya çalışacaklardır. Aynı zamanda bu gerçekleştiği takdirde ülkede yaşanan bir çok kayırma ve yolsuzluklar da son bulacaktır.

B) EKONOMİK DÜZENLEMELER

Türkiye'deki iktisadi problemleri çözmek için, siyasi alanda olduğu kadar ekonomik alanda da yapılması gereken bir takım düzenlemeler bulunmaktadır. Bunları yapısal ve politik düzenlemeler olmak üzere iki farklı alanda irdelemek mümkündür.

1. Yapısal Düzenlemeler

İktisadi düzenler çerçevesinde; ekonomik kurumların yeniden ülke ihtiyaçları doğrultusunda oluşturulması, devletle özel sektör arasındaki iktisadi alanların tahsisi, kamu gelir-gider politikalarının ve üretimde rasyonelleşmenin sağlanması vazgeçilmez ihtiyaçlardır.

Türkiye'deki ekonomik tikanıklığın başka bir sebebi, ülkedeki iktisadi yönetimin ve yapılanmanın dünyadaki çağdaş gelişmelerle uyum sağlayamamasıdır. Biz benzer olayı Osmanlı döneminden hatırlıyoruz. O yıllardaki *sanayileşme* ve *aydınlanma* hareketlerine karşı duyarsızlığımızın hatta karşı koymamızın acı sonuçlarının maliyetini hala öduyoruz. Ancak bu gün benzer şekilde hızlı bir globalleşmenin yaşandığı, bilgi çağındaki ekonomik ve siyasi gelişmelere karşı yine aynı tarzda ciddi bir reaksiyon gösterdiğimiz bilinen bir gerçek. Bu nedenle kamu kesimi bir an önce iktisadi alanda aktör olmaktan vazgeçip, serbest rekabetin kurallarını koyan ve denetleyerek adaleti tesis eden bir konuma gelmelidir. Bütün bu düzenlemeler yapılırken, devletle özel sektörün sınırları liberal anlayışa göre tanzim edilip devletin yersiz kontrolünün önüne geçilmelidir.(Aktan, 1993: 39)

Yapılması zorunlu olan diğer bir düzenleme ise, ülkedeki üretimde caydırıcı bir etkiye sahip olan vergi sisteminin radikal olarak düzenlenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda artan oranlı vergi politikası yerine düşük seviyelerde sabit oranlı vergilendirmeye geçilmesi zorunludur.(Savaş, 1998: 251) Yine bununla beraber, vergi kalemlerinin azaltılması ve uygulamalarının sadeleştirilmesi de gerekmektedir. Çünkü artan oranlı ve karmaşık bir vergi politikası, bir taraftan

üretim artışını engellerken, diğer taraftan kayıt dışı ekonomiyi beslemektedir.(TOBB, 1995/6: 274-275)

Şimdiye kadar her kriz döneminde kriz bahanesiyle ve mükelleflerin vergi kaçırıldığı gerçeğiyle ihdas edilen yeni vergiler ile arttırılan eski oranlar, ülkedeki vergi kaçakçılığının daha da artmasına ve kayıt dışılığın zımnen meşrulaşmasına yol açmaktadır. Bunun yerine; sonu olmayan bu kötü gidişe son verip; vergi oranları ödenebilir makul seviyelere çekilmeli ve ilave olarak vergi kaçakçılığına caydırıcı mahiyette yeni cezalar konmalı ve bunlar istisnasız bir şekilde uygulanmalıdır.

Ekonomik problemlerin çözümüne yardımcı olacak başka bir husus, kamu harcamalarının rasyonelleştirilmesidir. Bu alanda ilk önce personel rejimi üzerinde durulmalıdır. Kamu çalışanlarında verimlilik ve denklik gözetilen yeni bir ücret politikasına geçilmeli, ayrıca aşırı istihdamı önleyici düzenlemeler de bu çerçevede ele alınmalıdır. Bu bağlamda kamu çalışanlarına insani yaşam standardını gözetmeden ve çalışanlar arasındaki adalet kıstasını dikkate almadan yapılan ödemelerin ilgili personeli yolsuzluğa ittiği gözden uzak tutulmamalıdır.(Vogl, 2000: 52) Diğer taraftan kamudaki rasyonel olmayan ve israfa kaçan lojman, tatil köyleri, makam arabaları ve temsil ile karşılama giderleri de en alt düzeye çekilmelidir. Çünkü son yıllarda kamu yatırımları önemli ölçüde düşmesine rağmen, kamu tüketiminde ciddi artışlar gözlenmektedir. Örneğin, 1981-1986 döneminde kamu yatırımlarının GSYİH'ya oranı % 12.1 iken, kamu tüketimi % 9.7 idi. Aynı rakamlar 1994 yılında sırası ile % 3.4 ve %11.5 olarak gerçekleşmiştir.(Tüsiad, 1996, 14-15) 1999 yılında ise, cari harcamaların GSMH'ya oranı 13.2 iken, yatırım harcamaları oranı 6.2'lerde kalmıştır.(DPT, 2000: 90) Bütün bu rakamlar son yıllarda yaşanan bunca ekonomik krize rağmen hala kamunun cari harcamalarından hiç tasarrufa gitmediğini göstermektedir. Dolayısıyla kamuda yapılacak tasarrufun önemi büyüktür. Öncelikle, bu tasarruflar cari harcamalarda kayda değer indirimlere yol açacak ve diğer yandan, bürokrasinin ve parlamentonun kamuoyunu nezrinde kaybettiği güvenin yeniden tesisine imkan sağlayacaktır.

2. İktisat Politikasına Ait Düzenlemeler

Ekonomik istikrarın doğal olarak önemli bir parçasını iktisat politikaları oluşturmaktadır. Ancak bunların özellikle Türkiye gibi az gelişmiş ülkelerde yeterli olmadığını yukarıda detaylıca anlatmaya çalıştık. Bu bağlamda iktisat politikalarından faydalanmak kaçınılmaz bir ihtiyaçtır. Fakat *para, maliye ve kontrol* araçlarıyla nihai sonuca ulaşmak Türkiye ve benzeri ülkelerde imkansızdır.(Vural, 1998: 85-98) Bu nedenle bu politikalar kısa vadeli amaçlar için ve yapısal reformları gerçekleştirebilmeye uygun zemin sağlamak amacıyla kullanılmalıdır. Örneğin 9 Aralık 1999 İstikrar Programında, politik araçlarla bir yıllık bir süre için ülkede önemli ölçüde ekonomik manada nispi iyileşmeler

sağlanmışır. Ancak bu sürede gerekli olan ve IMF'ye verilen *niyet mektubunda* da var olan yapısal reformların hemen hemen hiç biri gerçekleştirilmediği için ülke, Kasım 2000 ve Şubat 2001 aylarında ard arda iki ciddi krizle karşılaşmıştır.

Yaşanan bu son krizin atlatılabilmesi için genel manada reel ve mali piyasaların rahatlatılması gerekmektedir. Bu çerçevede öncelik verilmesi gereken sektör, ilk bakışta mali sektör olarak gözükse bile, esas aciliyet reel sektörde yaşanmaktadır. Eğer reel sektörü rahatlatıcı yönde en azından ciddi niyet sergilenirse ve bu da kontrollü bir şekilde para ve maliye politikaları desteklenebilirse, bu iyileşmenin sağlayacağı psikolojik rahatlık dahi, mali piyasalarda çok daha büyük oranlarda kendisini hissettirecektir.

Bu çerçevede, üzerinde durulması gereken önemli bir husus hükümetin, genişleyici para ve maliye politikaları uygularken tamamen özel sektör faaliyetlerini ve üretimi dikkate alması gerekmektedir. Diğer yandan kamunun kendine ait harcamalarında aksi yönde daraltıcı politikaları çok daha katı olarak uygulamak zorundadır. Bu açılmadaki bir politika zannedildiğinin aksine fiyatlar üzerinde ciddi bir artışa da neden olmayacaktır. Her ne olursa olsun üretmek zorunda olduğumuzu ve üretmediğimiz takdirde bu krizlerden kurtulamayacağımızı artık görmeliyiz. Bu nedenle üretmenin maliyeti bizim için kaçınılmaz olmalıdır.

SONUÇ

Türkiye'nin yıllardır yaşadığı ekonomik problemler, sık sık karşılaşılan iktisadi krizlerin nedenleridir. Dolayısıyla krizlerden kurtulmanın yolu, kanıksanan hatta görmezlikten gelinen ülkenin top yekun; siyasi, hukuki, sosyal ve iktisadi meselelere radikal çözümler getirilmesine bağlıdır.

Son yıllarda gereğinden fazla döviz, borsa ve faizlerle ilgilenirken, ekonominin özünü oluşturan üretim diğer adıyla reel sektör tamamen göz ardı edilmiştir. Esas iktisadi problem, üretememek ve kazanamamaktır. Bütün bunlara bağlı olarak, ülkeyi kalıcı manada istikrara kavuşturabilmek için, Türkiye için üretmeyi merkez kabul eden ve dünya ile kendi çıkarları doğrultusunda bütünleşerek, daha hakça bölüşüme imkan tanıyan, insanların devletine, devletin de vatandaşlarına güvenebildiği, bir takım ekonomik, siyasi, hukuki, kültürel ve ahlaki alanlarda kapsamlı yeni açılımlara ihtiyaç vardır.

KAYNAKÇA

- AKALIN, G. (1994), "Türkiye'de Özelleştirmenin Gereği ve Nedenleri", **Özelleştirme Tartışmaları**, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- AKÇAY, S. (2000), "Gelişmekte Olan Ülkelerde Yolsuzluğun Ekonomik Nedenleri ve Etkileri," *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakülte Dergisi*, 1(1), Temmuz.
- AKTAN, C. C. (1991), "Virgina İktisat Okulunun Öğretisi: Kamu tercihi ve Anayasal İktisat", *Banka ve Ekonomik Yorumlar*, Kasım.

- AKTAN, C.C. (1993), “Çağdaş Liberal Düşünce Okulları ve Hayek”, **Hayek’te Serbest Piyasa Ekonomisi ve Özgür Toplum**, ANAP Bilimsel Yayınlar Dizisinin 3,
- ALTUĞ, O. (1997), “Kayıt Dışı Ekonomi Vergi ve Yozlaşma”, *Yeni Türkiye*. Güz.
- DONOVAN, D. J. (1982), “Macroeconomic Performance and Adjustment Under Fun-Supported Programs: the Experience of the Seventies”, *IMF Staf Paper*, Vol. 10, No. 9.
- DPT. (2000), **Temel Ekonomik Göstergeler**, Mart.
- FEDAİ, C. (2000), “21. Yüzyıla Taşdığımız Sorun: Siyasal Yozlaşma- Teori ve Türkiye Örneği”, *Liberal Düşünce*, Güz.
- GÜMÜŞ, M. (1988), “Ülke Ekonomisinde Bunalım ve Sebepleri”, *Banka ve Ekonomik Yorumlar*, Temmuz.
- KARLUK, R. (1994), **Türkiye Ekonomisi**, Birlik Matbaası, Eskişehir.
- PAKDEMİRLİ, E. (1995), **Ekonomimizin Sayısal Görünümü**, Milliyet Yayınları.
- SAVAŞ, V. (1998), **Politik İktisat**, Beta Yayıncılık, İstanbul.
- SAVAŞ, V. (1993), **Anayasal İktisat**, İstanbul .
- TANZİ, V. (1998), “Corruption Around the World: Causes, Consequences, Scope and Cures”, *IMF Working Paper*, /63.
- TANZİ, V. (1989), “Fiscal Policy Growth and Design of Stabilization Programs,” M. I. BLEJER ve K. CHU (Eds.), **Fiscal Policy Stabilization and Growth in Developing Countries**, içinde İMF, Washington.
- TOBB, (1995), “Kayıtdışı Ekonominin Vergilendirilmesi Raporu”, *Yeni Türkiye*, 95/6.
- TÜSİAD. (1996), **Türkiye’de Kamu Harcamaları ve Kamu Borçlanması**, İstanbul.
- VOGL, F. (2000), Çv. Faruk Çakır, “Yolsuzlukları Yok Etmek”, *Liberal Düşünce*, Güz..
- YAYLA, A. (1993), **Liberal Bakışlar**, Siyasal Kitapevi, Ankara.